

De dans in Nederland schrijft geschiedenis

door Annette Embrechts

Rijk

Zo klein als Nederland is, zo veel dans is er te vinden. Niet alleen in de theaters. Ook op stranden, in burchten, op daken en in kerken kun je een moderne dansvoorstelling bekijken. Tijdens festivals gebeurt het zelfs regelmatig dat passanten onverwacht op dans stuiten, bijvoorbeeld tijdens het shoppen in winkelcentra of het reizen op stations. Dansers schrikken niet meer terug voor vrolijke, openbare guerrilla-acties, om mensen te attenderen op de artistieke aanstekelijkheid van gechoreografeerde beweging. In schouwburgen of andere locaties zijn regelmatig dansgezelschappen te zien – groot en klein. Een aanbod dat sterk is gegroeid vanaf de jaren zeventig en tachtig toen er een Nederlandse en Vlaamse golf aan dans over de podia waarde. Choreografen als Hans van Manen, Jirí Kylián, Rudi van Dantzig, Toer van Schayk, Krisztina de Châtel en Ed Wubbe schreven toen talloze dansstukken op hun naam, die tot op de dag van vandaag op het repertoire staan. Uit Vlaanderen kwamen sterke invloeden van choreografen als Jan Fabre, Wim Vandekeybus, Anne Teresa de Keersmaeker en (later) Alain Platel. In buurland Duitsland trokken Pina Bausch en William Forsythe de aandacht. Al deze kunstenaars zorgden voor vernieuwingen die in Nederland in welke vorm en via welke navolgers dan ook hun weerslag vonden in de dans (en in het theater). Zo zijn er choreografen die hun carrière begonnen zijn als danser bij Jan Fabre (Emio Greco bijvoorbeeld) of de improvisatie hebben ontdekt bij William Forsythe (Michael Schumacher bijvoorbeeld). Er is ook een sterke Nederlandse stroming ontstaan binnen de conceptuele dans, dat wil zeggen, een richting waarin choreografen de heersende principes rond dans telkens ter discussie stellen.

Veel dansmakers komen vanaf gerenommeerde kunstvakopleidingen in Nederland. Nanine Linning is misschien wel het meest opvallende voorbeeld van eigen kweek: een jonge getalenteerde choreografe die al kort na haar opleiding aan de Rotterdamse Dansacademie als jongste huischoreografe ooit, werd gecontracteerd door Scapino Ballet Rotterdam en nu artistiek leidster is van het dansgezelschap van Theater Osnabrück. Naast een rijk geschakeerd podiumlandschap voor dans, is er namelijk ook een hoog niveau aan opleidingen in Nederland, met een grote internationale aantrekkingskracht, en met een grote diversiteit in stijlen. De Rotterdamse Dansacademie, het Koninklijk Conservatorium, de Nationale Balletacademie en bijvoorbeeld de diverse dansspecialisaties aan de Theaterschool in Amsterdam genieten een grote reputatie tot ver in het buitenland. Ook de SNDO, de School voor Nieuwe Dansontwikkeling, trekt studenten uit heel de wereld, die zich willen scholen in de conceptuele dans. Tussen opleiding, podium en festival bevinden zich nog de danswerkplaatsen en productiehuizen, zoals Korzo Theater en Dansmakers Amsterdam. Daar krijgen jonge makers de kans om onder begeleiding hun eigen stem en taal uit te dokteren. Hun eigenzinnige voorstellingen vinden hun weg naar een avontuurlijk ingesteld publiek in een sterk vertakt netwerk van kleine zalen.

Jong

Zo jong als de dans in Nederland is – de traditie gaat niet veel verder terug dan iets meer dan een halve eeuw - zo rijk geschakeerd is haar verschijningsvorm. Van de internationale wereldtop van het Nederlands Dans Theater in Den Haag tot de ruige underground van T.R.A.S.H. uit Tilburg, van de open publieksvriendelijke benadering van Conny Janssen Danst en Introdans tot het onderzoekende karakter van Emio Greco | PC

en Leine & Roebana en van de architecturale repetitieve dans van Krisztina de Châtel tot de conceptuele dans van Ivana Müller, Nicole Beutler en Pere Faura. Inspirerende festivals zijn er ook: van de grotere zoals Holland Dance Festival, Julidans, Springdance en Holland Festival tot de kleinere zoals CaDance, Something Raw en De Nederlandse Dansdagen.

Tussen al die diversiteit valt één tak van sport in de Nederlandse dans zeker op: het hoge niveau en het grote succes van dans voor de jeugd. Vooral Introdans Ensemble voor de Jeugd maar ook kleinere gezelschappen oogsten veel waardering voor hun inzet om bestaande en nieuwe choreografieën aantrekkelijk te presenteren voor een jong publiek. Want als er één discipline is waar het spreekwoord 'jong gedaan is oud geleerd' opgeld doet, dan is het de dans, zowel voor de beoefening ervan als voor de beleving.

Feest

Vijftig jaar. Het is niet oud, het is niet jong. Maar wel een mijlpaal. Reden om feest te vieren. Gefeest wordt er dan ook volop in de Nederlandse moderne dans. Het ene na het andere dansgezelschap viert deze jaren zijn gouden jubileum. Het Nederlands Dans Theater, opgericht in 1959 en internationaal behorend tot de wereldtop, heeft net zijn feestelijkheden achter de rug. Het Nationale Ballet, opgericht in 1961, staat aan de vooravond ervan. En in het kielzog van deze grootste gezelschappen van Nederland volgen andere jubilerende groepen zoals het Internationaal Dans Theater – ook vijftig jaar in 2011, met focus op wereld- en folkloredans – en het Arnhemse Introdans – breed en toegankelijk - dat in 2011 veertig jaar bestaat.

Het zijn niet zo maar ronde getallen. Ze zeggen iets. Zo jong als de dans in Nederland is – een lange klassieke balletgeschiedenis kent Nederland niet - er ligt wel ruim een halve eeuw geschiedenis om op terug te kijken. En dat gebeurt nu ook. Eindelijk. Want lange tijd was de moderne dans in Nederland zo in de ban van vernieuwingsdrang dat het verleden nauwelijks leek te bestaan.

Succes

Nederland kent geen eeuwenoude traditie in klassiek ballet, barokdans, volksdans of hofdans, zoals bijvoorbeeld Rusland en Frankrijk die wel kennen. Dat heeft naast nadelen ook een voordeel: bij de introductie van de moderne dans in de jaren vijftig hoeven er geen heilige huisjes omver getrapt te worden. De weg is vrij voor eigenzinnige dansers die als autodidacten hun eerste schreden op het choreografenpad durven zetten. Met succes. Hans van Manen, Rudi van Dantzig en Toer van Schayk –de drie Vannen genoemd – weten de moderne dans in Nederland op de kaart te zetten, daarbij doeltreffend gebruik makend van de zo beproefde techniek van het klassieke ballet. De eerste maakt naam met een swingende helderheid, de tweede met maatschappelijk geëngageerde dansstukken, de laatste met zijn beeldend vermogen. Hun choreografieën worden wereldwijd gewaardeerd en staan nog steeds op het repertoire van Het Nationale Ballet.

Tegelijkertijd ontkiemt in het kleinere circuit ook de avant-garde dans, onder invloed van danskunstenaars als Pauline de Groot, Koert Stuyf en Ellen Edinoff die in Amerika kennismaken met het postmodernisme en – later - in Duitsland met het emotioneel geladen danstheater. Deze ontvankelijkheid voor het artistieke experiment creëert een voedingsbodem waarop talloze dansinitiatieven later vruchtbaar gedijen: groepen en productiekernen die zich richten op dans in combinatie met nieuwe muziek, beeldende kunst en/of proza. Gouden tijden spelen zich af in de jaren zeventig en tachtig, wanneer ook het publiek massaal interesse toont in nieuwe creaties van in Nederland werkzame choreografen. Grote trekpleister is de Tsjech Jirí Kylián, die als artistiek leider van het

Nederlands Dans Theater het gezelschap wereldfaam bezorgt met zijn lyrische, poëtische choreografieën. En de Hongaarse Krisztina de Châtel, leerlinge van Stuyf en Edinoff, maakt furore met minimalistische repetitieve dans. De diversiteit in de moderne dans groeit enorm. Van autodidact Itzik Galili met zijn energiek, acrobatisch en vaak hardhandig doch ook komisch treffen tot het duo Emio Greco en Pieter C. Scholten met hun sensationeel geladen idioom op basis van zinderende bewegingen en de innerlijke intenties van de dansers. Van het duo Leine & Roebana dat oude muziek koppelt aan een nieuwe danstaal tot allerlei in collectief opererende choreografen. Een aantal van hen laat zich daarbij graag inspireren door het postmoderne deconstructivisme van balletvernieuwer William Forsythe, die nieuwe improvisatietechnieken los laat op het ingenieus uit elkaar gerafeld academisch danssysteem.

Impasse

Echter na de hoge vlucht van de moderne dans in Nederland in de jaren tachtig, raakt de discipline in de jaren negentig in een impasse. De artistieke groei en de publieke aandacht voor dans vlakken af. Aan de virtuositeit van de dansers ligt dat niet. Hun optredens zijn van een ongekend hoog niveau. Van slechte dansers is nauwelijks sprake meer. Ze komen van sterk ontwikkelde Nederlandse moderne dansopleidingen (met internationaal hoog aanzien) als ook uit het buitenland.

Het aantal groepen en de diversiteit in stijlen zijn echter zo groot dat niet alle aanbod meer een weg vindt naar de podia. Publiek en makers begrijpen elkaar niet altijd meer. In de hoop de band met de toeschouwer te herstellen, zetten subsidiegevers in op een aantal groepen die een breed publiek weten te bereiken, zoals Scapino Ballet Rotterdam, Introdans en Conny Janssen Danst, en verliest een aantal eigenzinnige avonturiers terrein, zoals Truus Bronkhorst en Hans Tuerlings.

Nu recent afscheid is genomen van Kylián zoekt ook het Nederlands Dans Theater naar een nieuwe balans tussen het levend houden van zijn internationaal toonaangevend repertoire en het aangaan van nieuwe risico's, hetgeen altijd de drijvende kracht is geweest achter het succes van het Nederlands Dans Theater. Het Nationale Ballet voert zijn strijd in het koesteren en uitvoeren van het klassiek repertoire, naast een opdracht om het academische ballet tegelijkertijd te vernieuwen.

Herstel

Ondanks de wat minder revolutionaire tijden, zijn de twee lijnen – moderne dans en avant-garde – nog steeds zichtbaar als de twee peilers onder een rijk geschakeerd landschap van dansgroepen, (freelance) choreografen, festivals, productiehuisen en internationaal hoog aangeschreven (eigentijdse) dansopleidingen. Vooral in de festivalsfeer (Springdance, CaDance Festival, Something Raw) gedijen makers die zich in navolging van de avant-garde bezig houden met de ideeën achter de eigentijdse dans. Tegelijkertijd slaan andere (grotere) festivals, zoals Holland Dance Festival en Julidans en het Holland Festival een brug tussen het nationale en internationale aanbod. Opvallend is het aantal makers dat als vanzelfsprekend opereert binnen een internationaal netwerk, zoals Emio Greco|PC, Anouk van Dijk, Nanine Linning en André Gingras. En minstens zo opvallend is het aantal choreografen dat zich laat inspireren door een bestaande choreografie uit de geschiedenis van de Nederlandse dans. De historie wordt uitgeplozen, covers worden gemaakt en reconstructies besproken.

Overall

Dans in Nederland zoekt zijn domein ook steeds vaker buiten de muren van het theater, op locatie. Van kerken tot fabriekshallen, van boerenschuren tot afvalcentrales, overall

ontdekken choreografen ondanks de ontberingen en technische beperkingen, de meerwaarde van het werken op locatie. Ze onderzoeken de locatie op zijn ruimtelijke architectuur, op zijn maatschappelijke of historische betekenis, op de aanwezigheid van menselijk kapitaal (gemeenschappen) of op zijn mogelijkheid om een openbare dansparade te houden. De sfeer, de geschiedenis, de betekenis, alles wordt gebruikt om een choreografie op te enten. Waagden vroeger vooral vrijbuiters en experimentele moderne dans- en bewegingstheatergezelschappen zich in de open lucht en op robuuste locaties, nu hebben ook reguliere groepen, van professioneel tot amateur, de mogelijkheden en meerwaarde ontdekt van het dansen op een bijzondere locatie. Zo kun je in Nederland dus ook dans tegenkomen, zonder dat je ernaar op zoek bent.